

ISTORIE

Georg Captivus Septemcastrensis („Anonimul din Sebeș“, „Studentul Romosan“, Georgius de Ungaria) s-a născut în 1422, în satul transilvănean Romos. Pe la 15-16 ani a plecat la studii la Sebeș, de unde, în 1438, când orașul a fost asediat și cucerit de oștile otomane, a fost luat prizonier împreună cu mulți alți locuitori ai cetății. A rămas în robie la turci vreme de două decenii. La bătrânețe, eliberat, a făcut parte din Ordinul călugărilor dominicani și a locuit la Roma, unde a compus (fără să-l semneze cu numele său adevărat) un tratat dedicat lumii musulmane, *Tractatus de moribus, conditionibus et nequicia Turcorum*, publicat prima oară în 1481. Stârnind un mare interes încă de la apariție, lucrarea a fost, în deceniile următoare, republicată, tradusă și retradusă în germană, iar printre editorii săi celebri se numără Martin Luther, care a și prefațat ediția alcătuită de el în 1530. Georg Captivus a murit la Roma, în iulie 1502, la vârsta de 80 de ani.

Ioana Costa, filolog clasic, este profesor la Universitatea din București, Departamentul de filologie clasică. Este autoarea unor volume de specialitate (între care: *Papyrus pergament, hârtie. Începuturile cărții*, Humanitas, 2011, *Antichitățile noastre*, Ratio et Revelatio, 2013) și a unor traduceri din latină și greaca veche (Pliniu cel Bătrân, Seneca, Septuaginta, Cato cel Bătrân, Ieronim, Grigorie Teologul, Epictet, Giordano Bruno, Dimitrie Cantemir, Erasmus, Petrarca).

Georg Captivus Septemcastrensis

Tratat despre obiceiurile, ceremoniile și infamia turcilor

Traducere din limba latină de
Ioana Costa

Studiu introductiv de
Constantin Erbiceanu

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

 FUNDATIA CULTURALĂ
ERBICEANU

NOTĂ ASUPRA TRADUCERII

Traducerea de față are ca bază textul latinesc editat de Reinhard Klockow – Georgius de Hungaria, *Tractatus de moribus, conditionibus et nequicia Turcorum*, Böhlau, Köln–Weimar–Wien, 1993. Am păstrat în traducere particularitățile grafice ale antroponimelor, etnonimelor (e.g. „othman“, formă justificată de altfel în detaliu de Cantemir în *Annotationes la Historia incrementorum atque decrementorum Aulae Othmanicae*, I.1.a), toponimelor *et similia* (inclusiv inconsecvențele), care se regăsesc și în indice. Din aceeași fidelitate față de original am menținut numerotarea capitolelor fie prin numerale explicite, fie prin cifre și am încercat să păstrez specificul vocabularului – adesea monoton, repetitiv –, în măsura în care nu era excesiv de supărător.

I. C.

GEORG CAPTIVUS SEPTEMCASTRENSIS

Tratat despre obiceiurile, ceremoniile
și infamia turcilor

PREFAȚĂ

Citeam până acum doar prin cărți despre chipurile monstruoase ale prigonirilor, nu doar omenеști, cât de-a dreptul diavolești, despre frământările și impasurile și spaimele timpurilor de pe urmă, care i-au fost prevestite neamului omenesc și sunt încă vestite zi de zi în textele deopotrivă ale Noului și Vechiului Testament, prin imagini înspăimântătoare, cu balauri și fiare, și în uluitoarele mișcări ale cerurilor și stihiiilor și în faptele și gesturile atât de neașteptate ale duhurilor cerești. Acum însă nu este nevoie de multe cărți, de vreme ce aflăm, mai limpede decât lumina zilei, din experiențe vădite, că acestea se află în preajma noastră și apasă neîncetat și neîndoielnic asupra grumajilor noștri. Sau poate nu vedem că fiara aceea sângheroasă, dușmanul Crucii lui Christus, balaurul plin de cruzime – vorbesc despre secta și ceata necredincioșilor turci –, răsturnând toate ținuturile răsăritene și molipsind cu suflarea veninoasă a necredinței sale mulțimea nesfârșită a creștinilor, se apropie de hotarele Italiei și se năpustește cu toate puterile spre a duce la prăbușire Biserica Romană, singura pe care o lăsase în urma sa? O, cine să nu deplângă moartea atâtor și atâtor

suflete, pe care le mistuie în fiecare zi, fără saț, cu fălcile căscate, și le face moștenitori ai osândirii sale! O, prigonire nelegiuită și prea însângerată! O, crimă nemaiauzită de-a lungul veacurilor! Căci s-a înverșunat nu împotriva trupurilor, ca la ceilalți prigonitori, ci împotriva sufletelor și, în vreme ce nu ucide trupurile, încălzindu-le pe dinafară sub chipul credinței, pe dinlăuntru caută să ucidă sufletele cu o răutate diavolească, îndepărtând credința.

Mulțimea nesfârșită a credincioșilor poate fi dovada acestui fapt; dintre ei, mulți ar fi fost pe de-a-ntregul pregătiți să moară pentru credința în Christus și mântuirea sufletelor lor întru credința în Christus; cu toate acestea, prin salvarea de moartea trupească și ducându-i în robie, de-a lungul timpului i-a făcut ca, pătrunși de otravă, să-și tăgăduiască în chip rușinos credința în Christus.

Adevărul acestui fapt l-am simțit chiar în mine însumi, care așteptam cu multă bucurie în gând să sufăr moartea pentru credința în Christus; și totuși, după cum voi înfățișa mai jos, smuls din foc pe jumătate viu și redat vieții, ținut în mâinile lor, cumva pătruns de otrava greșelii lor, m-am îndoit de-a lungul timpului nu puțin în credința față de Christus și, dacă nu mi-ar fi fost alături milostivirea lui Dumnezeu și nu m-ar fi apărat, și eu aș fi tăgăduit-o în chip rușinos.

Așadar, planul meu în acest tratat este să încredințez amintirii și scrisului cele pe care experiența mi le-a dat ca învățătură asupra faptelor, ceremoniilor, obiceiurilor și infamiilor turcilor, pentru ca, dacă aș cădea a doua oară în mâinile lor, la bătrânețe – să mă ferească Dumnezeu, cu toate că eu încă mă tem îndeajuns de asta – să mă pot păzi de greșelile lor mai bine decât am făcut-o în tinerețe. Și cred că poate aduce mult folos

ca, în vremurile acestea, fiecare credincios să se străduiască să le asculte, să le cerceteze, să le citească, pentru că, după cum este vădit, mulți – ba chiar nenumărați – creștini își tăgăduiesc credința în Christus neștiind, chiar necrezând cele ce se spun despre șiretenia acelora, până ce, prinși în laț, află din propria lor experiență ce nu au voit mai înainte să înțeleagă.

PROLOG

Iar acum voiesc să vă pun dinainte istoria nefericirii mele, și anume în ce chip și când am fost prins de turci și dus în robie la ei, încât din acestea, chiar atât de grave, pe care le voi spune să capete fiecare încredințarea că nu m-a prins povestind basme sau plăsmuiri, ci, cu sinceritate, adevărul trăit de mine însumi.

Când, în anul 1436¹, la moartea lui Sigismund, împăratul romanilor, s-a stârnit între ungari și almani mare discordie pentru rânduirea unui nou rege, fiindcă împăratul nu lăsase un urmaș legiuit, Marele Turc, care se numea Moratbeg², tatăl celui care domnește acum, și anume Mechemetbeg³, a venit împotriva acelor ținuturi cu o apăsătoare mulțime de

1. Autorul face aici o mică greșeală de cronologie: Sigismund de Luxemburg (n. 1368; împărat al Sfântului Imperiu roman între 1433 și 1437) a murit de fapt în 9 decembrie 1437. (N. ed.)

2. Murad II (1404–1451), sultan din 1421 până în 1451 (cu o întrerupere între 1444 și 1446). Evenimentele relatate aici de Georg s-au petrecut în vara anului 1438. (N. ed.)

3. Mahomed II Cuceritorul (1432–1481), sultan din 1444 până în 1446, apoi din 1451 până în 1481. (N. ed.)

oștiri – căci se spunea că avea trei sute de mii de călăreți –, cu gândul să pustiască toată Ungaria. Și ar fi și făcut-o, dacă, prin voința lui Dumnezeu, nu le-ar fi adus piedică revărsarea unui râu. Înșelat așadar în așteptările sale, și-a îndreptat oastea către provincia de dincolo de munți, care este numită Șapte Castre*, a pustiiit cu cruzime și a culcat la pământ tot ce i-a ieșit în cale, fără ca cineva să i se pună împotriva.

În vremea aceea, eu eram un tinerel de 15 sau 16 ani, din această provincie – în anul de dinainte plecasem din locul nașterii mele și venisem, pentru a studia, într-o cetățuie sau orășel având numele Schebesch după ungari, dar în teutonică, Muelenbag. Pe atunci cetatea avea destul de mulți locuitori, chiar dacă nu era bine apărată. Când turcul a ajuns la ea și, așezându-și tabăra, a început s-o asedieze, căpetenia valachilor¹, care venise împreună cu turcul, s-a apropiat de ziduri și, datorită îndelungatei prietenii ce o încheiase cu cetățenii cetății, oprind lupta, i-a convins pe cetățenii chemați la el să-i primească sfaturile și să nu lupte cu turcul, pentru că fortificația cetății nu este nicidecum în stare să reziste. Acesta i-a fost așadar sfatul, să-i predea pașnic turcului cetatea, iar el însuși să încerce a dobândi de la turc să-i ducă pe mai-marii cetății cu sine, până în țara sa, și mai apoi, când le va fi fost pe plac, să poată fie să se întoarcă, fie să rămână acolo; cât despre restul populației, turcul avea să-i

* Cele „Șapte Castre“ (sau „Șapte Fortărețe“, în latină *Septem Castra*, cu forma adjectivală *Septemcastrensis*) erau: Bistrița (Bistritz), Brașov (Kronstadt), Cluj-Napoca (Klausenburg), Mediaș (Mediasch), Sebeș (Mühlbach), Sibiu (Hermannstadt) și Sighișoara (Schăßburg). (N. tr.)

1. Vlad II Dracul (1390?–1447), domn al Țării Românești din 1436 până în 1442 și apoi din 1443 până în 1447. (N. ed.)

ducă în țara sa fără vreo pagubă pentru bunurile ori persoana lor și acolo avea să le dea un pământ pe care să-l aibă în stăpânire, iar apoi, când se va fi ivit prilejul, puteau să se întoarcă ori să locuiască în pace, după bunul lor plac. Acestea toate le-am văzut împlinite, după cum făgăduise.

Odată cu această înțelegere, se dobândise un armistițiu până a doua zi, ca fiecare să se poată pregăti pentru a pleca pașnic, laolaltă cu bunurile și familia sa. Un bărbat de neam nobil, împreună cu fratele său, deopotrivă un bărbat vrednic, care fusese mai înainte apărător al fortăreței și se înfruntase mult cu turcii, nefiind cu nici un chip de acord cu asemenea sfat și înțelegere, a spus că preferă să moară de o sută de ori decât să se dea pe sine, soția și fiii săi pe mâinile turcilor. A convins cât de mulți a putut și, alegând unul dintre turnuri, a intrat acolo și pe toată durata acelei nopți a adus arme și provizii și l-a întărit zdravăn. Împreună cu ei am intrat și eu în turn și așteptam cu mare dorință mai degrabă moartea decât viața. Făcându-se așadar dimineață, Marele Turc vine în persoană la poarta cetății și poruncește să fie înscrise toți cei care ies, împreună cu familia fiecăruia, și, cu niște străji rânduite, să fie duși în țara lui fără vreo pagubă pentru avut sau pentru persoană; i-a îngăduit chiar căpeteniei valachilor să-i ducă pe cetățeni și pe mai-mari, în același fel, în țara sa. Așadar, cum întreaga lui armată nu a putut avea nici un folos din această pradă, s-au năpustit cu mare avânt și cu o furie nestăpânită, toți laolaltă, la turnul în care ne aflam noi, cu speranța vreunui câștig. Cât de mare și în ce fel a fost această furtună, nici un cuvânt nu e destul pentru a o spune. Atât de mare era desimea săgeților și pietrelor, de părea că întrece desimea ploii și grindinei. Atât de cumplite erau strigătul

celor ce luptau și zornăitul armelor și vuietul atacurilor, încât cerul și pământul păreau gata să se izbească, într-o clipită. Iar pentru că turnul era foarte abrupt, au lovit de-a dreptul acoperișul cu săgeți și cu pietre; datorită trăinicieii zidurilor, nu au putut totuși nicidecum să izbândească. Cum era o oră târzie și soarele cobora către seară, iar ei nu reușiseră nimic, au făcut un plan: în vreme ce unii luptau, alții s-au repezit să aducă lemne și le-au clădit într-o grămadă care era aproape la fel de mare ca turnul însuși. Punându-i foc, ne-au copt de parcă ar fi copt pâine în cuptor. Iar când au văzut că nimeni nu mai mișca în turn, ca și cum ar fi fost de-acum morți cu toții, au stins focul și au năvălit pe ușă: dacă-i găseau pe unii pe jumătate vii, îi scoteau afară, oblojindu-i. Scoțându-mă și pe mine în chipul acesta, m-au dat negustorilor, să mă vândă; ei m-au pus în lanțuri împreună cu ceilalți robi și, trecând Danubiul, m-au dus până la Edrenopolis¹, unde este chiar capitala Marelui Turc. Din anul Domnului amintit mai sus până în anul Domnului 1458, inclusiv, am îndurat poverile foarte grele ale acelei aspre robii și strâmtorările de nesupportat, nu fără o primejduire a trupului și a sufletului; în cele din urmă, cu ajutorul lui Dumnezeu, după cum voi spune mai jos, am ieșit la liman, eliberat.

1. Edirne (Adrianopol) a fost capitala Imperiului Otoman din 1363 până la cucerirea Constantinopolului, în 1453. (N. ed.)

PRIMUL CAPITOL

ÎN CE FEL TURCII AU ÎNCEPUT SĂ IA ÎN STĂPÂNIRE ȘI SĂ LOCUIASCĂ PĂMÂNTUL ȘI ȚINUTUL RĂSĂRITEAN

După toți cei care scriu istoriile, este limpede că legea lui Mehomet și secta sarracenilor a început pe la anii Domnului șase sute, sub Bonifacius al Cincilea și împăratul Heraclius¹; și-a avut perioada de înflorire pe la anii Domnului opt sute, sub Leon al Patrulea și împăratul Lodovic². Căci atunci sarraceni au sporit până la un asemenea număr și mulțime și cruzime împotriva Bisericii, încât au luat în stăpânire Imperiul ierosolomitan și, venind la Roma, au asediat-o și au ars cu cruzime toate pe care le-au găsit în afara zidurilor; chiar biserica Sfântului Petru au făcut-o grajd de cai și au nimicuit-o din temelii și s-au întors, pustiind Italia și Sicilia. Au început însă să adune roadele întregii lor răutăți și infamii, în semne și minuni mincinoase – din care

1. Începuturile islamului sunt datate în 622, anul hegirei, când profetul Mahomed s-a mutat de la Mecca la Medina. Bonifaciu V (575–625), papă din 619 până în 625; Heraclius I (575–641), împărat al Bizanțului din 610 până în 641. (N. ed.)

2. Leon IV (790–855), papă din 847 până în 855; Ludovic II cel Tânăr (825–875), împărat al Sfântului Imperiu roman din 855 până în 875. (N. ed.)

acum au din plin, nenumărate —, pe la anii Domnului 1280. Căci atunci, cu îngăduința lui Dumnezeu, Sultanul cel Mare*, ieșind din ținutul de miazăzi, a pornit împotriva Răsăritului și a cucerit fiecare regiune și fortificație până la mare. Când a văzut un pământ întins și cu totul potrivit pentru a fi locuit, l-a împărțit în șapte părți și, trimițând acolo șapte dintre prinții săi, i-a încredințat fiecare o singură parte și i-a lăsat-o spre stăpânire prin drept ereditar. Dintre ei, cel dintâi avea numele Othmanbeg, al doilea, Ermenbeg, al treilea, Germenbeg, al patrulea, Czarchanbeg, al cincilea, Andinbeg, al șaselea, Menthessebeg, al șaptelea, Karamanbeg¹. În vreme ce, de-a lungul timpului, fiecare își locuia țara sa, o cârmuia și o stăpânea în pace, cel care este numit Othmanbeg a început să-și sporească țara și hotarele și să intre în țara celui ce se afla lângă el, în partea răsăriteană. Cum acela nu putea să-i țină piept, părăsindu-și țara, a fugit și s-a adăpostit la cel ce era numit Karamanbeg. Așadar, Othmanbeg, dobândind țara acestuia, s-a întors ca să intre în țara celui ce se afla lângă el de cealaltă parte și, alungându-l în chipul de mai înainte, a trecut la al treilea și la al patrulea și la al cincilea și în felul acesta a dobândit el singur țara tuturor celorlalți, în afară doar de a celui care era numit Caramanbeg; iar asta doar pentru că ei, care fugeau

* În text: *Soldanus Magnus*. (N. tr.) [Personajul evocat este, probabil, Baibars I (1223–1277), sultan mameluc al Egiptului și Siriei din 1260 până în 1277. (N. ed.)]

1. Georg enumeră aici cei mai importanți emiri (bei) turcomani care au stăpânit Anatolia în secolul al XIV-lea: Osman I (fondatorul dinastiei otomane), Germiyan, Saruhan, Aydin, Menteșe și Karaman. (N. ed.)

TABLA DE MATERII

<i>Studiu introductiv</i>	5
<i>Notă asupra traducerii</i>	31
Georg Captivus Septemcastrensis TRATAT DESPRE OBICEIURILE, CEREMONIILE ȘI INFAMIA TURCILOR	
Prefață	35
Prolog	38
Primul capitol	42
În ce fel turcii au început să ia în stăpânire și să locuiască pământul și ținutul răsăritean	
Capitolul al doilea	46
În ce fel a sporit secta turcilor și cum și-a dobândit turcul acest nume	
Capitolul al treilea	50
Cât de cumplită este secta turcilor, cât de mult trebuie să ne temem de ea	
Capitolul al patrulea	54
În ce fel se deosebesc între ele prigonirea trupurilor și prigonirea sufletelor	

Capitolul al cincilea	58
Despre felul cum se îngrijesc turcii să-i găsească și să-i răpească pe creștini	
Capitolul al șaselea	62
Cum îi păstrează, îi cumpără și îi vând pe captivi	
Capitolul al șaptelea	65
Despre lăcomia lor de a stăpâni robi și slujnice și despre fuga robilor și eliberarea lor	
Capitolul al optulea	69
Despre cei care, nici fără voie, nici siliți, ci de la sine s-au dat în seama acestei primejdii și au îndurat-o	
Capitolul al nouălea	74
Despre temeiurile care împing spre secta aceasta și o fac de preferat credinței creștine și despre felurita lor natură	
Capitolul al zecelea	79
Despre temeiurile particulare ale experienței	
Capitolul al unsprezecelea	84
Despre temeiurile care îi atrag pe alții și îi întăresc pe ei de-a binelea în greșeala lor	
Capitolul al doisprezecelea	88
Despre cinstea femeilor turcilor	
Capitolul al treisprezecelea	92
Despre temeiurile supranaturale și spirituale și, în primul rând, despre credința și legea turcilor	
Capitolul al XIV-lea	100
Despre temeiurile supranaturale și religioase	
Capitolul al cincisprezecelea	108
Tot despre temeiurile supranaturale și despre minuni și semne mincinoase	

Capitolul al XVI-lea	114
Dacă anumite temeieri sunt de ajuns pentru a-i smulge unui creștin credința	
Capitolul al XVII-lea	119
Despre înțelegerea motivelor	
Capitolul al XVIII-lea	126
Despre viitorul neîndoielnic măreț al acestei secte, care se anunță după temelia ei	
Capitolul al XIX-lea	130
Despre interpretarea celorlalte motive	
Capitolul al XX-lea	138
Despre motivele care ne țin departe de rătăcirea turcilor	
Capitolul al douăzeci și unulea	144
Despre al doilea și al treilea motiv care țin departe de rătăcirea turcilor, și anume ignoranța și îndărătnicia	
Capitolul al douăzeci și doilea	149
Despre un fapt de seamă ce s-a petrecut în Turcia, întru adeverirea celor de mai sus	
Capitolul al XXIII-lea	156
Despre îndreptățirea religiei creștine	
Mărturia celor ce au fost spuse	164
<i>Anexă. Prefața lui Luther</i>	171
<i>Index nominum et rerum</i>	179